

PREDSTAVLJANJE ISLAMA U GLASU KONCILA: MEĐURELIGIJSKI DIJALOG I ISLAMSKE TEOLOŠKE TEME

Elvedin SUBAŠIĆ
INN "Preporod"
subasicelvedin@gmail.com

SAŽETAK: *Glas Koncila* je jedan od najznačajnijih vjerskih printanih medija u Hrvatskoj s dugogodišnjom tradicijom koju pisanom riječju baštine, prije svih, katolički teolozi, službenici ili bivši službenici Katoličke crkve u Hrvatskoj. Predstavljanje islama u jednom od najutjecajnijih vjerskih printanih medija u Hrvatskoj može doprinijeti formiranju pozitivnog ili negativnog imidža o islamu i njegovim vrijednostima, što može utjecati na kvalitet dijaloga i suživota vjernika i vjerskih zajednica u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini koje su, povijesno gledajući, upućene jedna na drugu. Uzimajući u obzir ulogu medija u kreiranju stavova i utjecaj na javno mnijenje, u radu se daje kratak prikaz sadržaja o *međureligijskom dijalogu* Katoličke crkve u Hrvatskoj i Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini te islamskim teološkim temama objavljenim u katoličkom sedmičniku *Glas Koncila* u periodu od 1991. do 2005. godine.

Ključne riječi: *Glas Koncila*, *Katolička crkva*, *Drugi vatikanski sabor*, *međureligijski dijalog*, *vjerske zajednice*

Uvod

Katolički sedmičnik *Glas Koncila* je izrastao na listu *Glas s Koncila* u kojem su se objavljivali izvještaji s Drugog vatikanskog sabora. Utemeljen je 1963. godine shodno potrebama Katoličke crkve u Hrvatskoj i idejama Drugog vatikanskog sabora, postavši jedan od najvažnijih katoličkih medija u Jugoslaviji, a kasnije u nezavisnoj Republici Hrvatskoj. U povodu hiljaditog broja *Glasa Koncila* tadašnji kardinal Franjo Kuharić je kazao da je *Glas Koncila* glas Crkve u Hrvata, a teolog Tomislav Šagi Bunić o *Glasi Koncila* napisao je: "Božji dar Crkvi u Hrvata". (Bunić, 1993:3)

Glas Koncila je u periodu od 1991. do 2005. godine bio posvećen

promociji međureligijskog dijaloga, institucionalne saradnje vjerskih zajednica i stavova njihovih vjerskih autoriteta. Pored autorskih tekstova u kojima se promicala važnost međureligijskog dijaloga, redovno su se objavljivali izvještaji o sastancima čelnika vjerskih zajednica u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, domaćim i međunarodnim konferencijama te projektima koji su imali za cilj saradnju i dijalog katolika i muslimana.

Međureligijski dijalog u ratnim godinama

Katolička crkva u Hrvatskoj je upozoravala svjetsku javnost kako su ugroženi mir i ljudska prava kada

je 1991. godine počeo napad srpskih vojnih i paravojnih formacija i Jugoslovenske narodne armije na Republiku Hrvatsku. Biskupi i drugi službenici Katoličke crkve u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini pisali su otvorena pisma i apele, od kojih su neki objavljeni i u *Glasi Koncila*, u kojima su predstavljali probleme katoličkog i muslimanskog stanovništva uslijed otvorenih prijetnji srpskih lokalnih vlasti koje su uz podršku tadašnjeg prosrpskog rukovodstva Jugoslavije dovodile u pitanje opstanak nerspskog stanovništva u Bosni i Hercegovini. (Blažević, 1998)

Glas Koncila je u oktobarskom broju 1991. godine objavio pismo tadašnjeg vrhbosanskog nadbiskupa

metropolita Vinka Puljića,¹ biskupa Pavla Žanića i Franje Komarice te provincijala Petra Drage Tolje iz Bosne i Hercegovine u kojem je upućena protestna nota uslijed fizičkog napada na reisul-ulemu Jakub-ef. Selimoskog² koji je u to vrijeme još bio poglavar svih muslimana na području Jugoslavije, a ne samo u Bosni i Hercegovini. Iz teksta pisma, koje je upućeno javnosti 30. septembra 1991. godine, to jeste i prije agresije na Bosnu i Hercegovinu, ne može se zaključiti gdje se napad desio, ali se navodi kako se ratne histerije prenose na bosanskohercegovačku teritoriju i da su na udaru vjerski objekti, a sve češće i vjerski službenici. Izloženi su, posebno u "ratobornijim sredinama", ne samo verbalnim nego i fizičkim maltretiranjima bez ikakvog razloga. ("Vlada li anarhija...", 1991:3)

Uvidom u štampu iz tog perioda moguće je zaključiti kako je zapravo riječ o hapšenju reisul-uleme Selimoskog, tadašnjeg predsjednika Mešihata Islamske zajednice za Kosovo, Srbiju i Vojvodinu Redžepa Boje i 44 visoka funkcionera Islamske zajednice 27. septembra 1991. godine u Đakovici. Hapšenje su izvršili policajci s puškama. (Gruhonjić, 1991; Perva, 1991; "Protest za javnost...", 1991)

Početak aprila 1992. godine, kada je srpska agresija na Bosnu i Hercegovinu već počela, *Glas Koncila* je pisao o zajedničkoj poruci episkopa Jefrema³, biskupa Franje Komarice⁴

i muftije banjalučkog Ibrahim-ef. Halilovića⁵ upućenoj vjernicima u kojoj se vjernici pozivaju na mir uz direktnu poruku: "Spasimo mir, ne dozvolimo širenje rata!" ("Rat u Bosni i Hercegovini...", 1992.) Kako je srpska agresija na Bosnu i Hercegovinu odmicala *Glas Koncila* je, shodno stanju na terenu, sve češće pisao o zločinima Srba i davao prostor službenicima Islamske zajednice, u prvom redu reisul-ulemi Selimoskom, kako bi objasnili stanje u kojem stanovništvo živi te izazove s kojima se ova vjerska zajednica suočava. Integralno je objavljen i neodržani govor reisul-uleme Selimoskog koji zbog ratnih dejstava nije mogao doći u Ženevu na susret vjerskih poglavara. Reisul-ulema Selimoski je iznio podatke o 500 porušenih džamija i ubistvu 13 imama, tadašnjoj teškoj poziciji Muslimana kao autohtonog evropskog naroda, te interpretirao i učenje islama o miru pozivajući se na Kur'an. ("Politika želi ovaj rat...", 1992) Također, *Glas Koncila* je na naslovnici iste godine izvijestio o susretu kardinala Kuharića i reisul-uleme Selimoskog u Zagrebu 16. jula 1992. na kojem se govorilo o progonu i hrvatskog i bošnjačkog stanovništva te mogućnosti susreta poglavara vjerskih zajednica u Mađarskoj. ("Prihvaćen prijedlog patrijarha...", 1992)

U novembru 1992. godine predstavnicima Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini su prisustvovali

interkonfensionalnom susretu u Švicarskoj od 24. do 26. novembra, kada je reisul-ulema Selimoski upozorio na stradanja od strane srpskog naroda, a tadašnji nadbiskup Vinko Puljić pročitao pismo kardinala Kuharića, u kojem je, između ostaloga, istaknuto da se u Bosni ne odvija vjerski rat. ("Jadan je narod...", 1992; "Rat mogu zaustaviti...", 1992) U januaru 1993. godine objavljen je govor reisul-uleme Selimoskog s interkonfensionalnog molitvenog skupa solidarnosti s Bosnom i Hercegovinom, te dijelovi govora tadašnjeg zagrebačkog imama Mustafa-ef. Cerića. ("Bosni i Hercegovini hitno...", 1992) Početkom 1993. godine objavljen je intervju s reisul-ulemom Selimoskim kojeg je novinar sreo na molitvenom susretu za mir u Evropi, posebno u Bosni i Hercegovini, koji je sazvao Ivan Papa II u Asizu 9. i 10. januara 1993. godine. U jednom od komentara *Glas Koncila* citirali su se osvrti i pozivi hrvatskih franjevacu u Bosni, izjava Hrvatske biskupske konferencije, saopštenje Uprave Franjevačke provincije Bosne Srebrene u kojima se traži zaustavljanje rata i poštivanje prava svih naroda. Cilj komentara je bilo naglašavanje važnosti izgradnje pluralističkog društva u Bosni, jer i sama Evropa svjedoči pluralizmu koji se očituje i u višemilionskoj brojnosti muslimana u evropskim gradovima. ("Gorka bosanska istina...", 1993; "Zaustavite genocidni rat...", 1993;

¹ Vinko Puljić je rođen 1945. godine u Banjoj Luci. Bio je vrhbosanski nadbiskup i metropolit od 1990. do 1994. godine kada ga papa Ivan Pavao II imenuje kardinalom, zbog čega se i u ovom radu nekada imenuje nadbiskupom, a nekada kardinalom. Penzionisan je 2022. godine. Važna je ličnost za izgradnju međureligijskog dijaloga u Bosni i Hercegovini, a tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu nije želio napustiti Sarajevo, već je u teškim uslovima nastojao doći do vjernika na teritoriji Bosne i Hercegovine.

² Jakub-ef. Selimoski (1946-2013) bio je posljednji reisul-ulema Islamske zajednice u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji u periodu od 1990. do 1993. godine. Umro je tokom liječenja

u Turskoj 2013. godine i ukopan je u rodnoj Sjevernoj Makedoniji.

³ Jefrem (Milutinović) postavljen je za episkopa banjalučkog 1980. godine. Tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu obnašao je ovu funkciju u Banjoj Luci gdje i sada službuje.

⁴ Franjo Komarica je imenovan za banjalučkog biskupa 1989. godine. Tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu nije napuštao Banju Luku, a nakon agresije nastavio je upozoravati na opasnost nestanka Hrvata iz entiteta Republika srpska. Bio je kandidat za Nobelovu nagradu za mir 2004. godine. U 2022. godini proslavio je 50 godina svećeničke službe.

⁵ Ibrahim ef. Halilović (1940-1998) bio je muftija banjalučki koji je tokom agresije

na Bosnu i Hercegovinu 1992-1995. ostao u Banjoj Luci iako je bila uništena gotovo sva infrastruktura Islamske zajednice u ovom gradu. Ujedno je bio i imam Ferhadije džamije od 1967. godine. Muftija Halilović i biskup Franjo Komarica bili su važna moralna podrška manjem broju muslimana i katolika koji su ostali u Banjoj Luci iako im je bilo zabranjeno kretanje. Nakon smrti 1998. godine srpski ekstremisti su uz dozvolu lokalnih vlasti uništili pripremljeni mezar, mjesto za ukop, muftiji Haliloviću zabranivši da se ukopa u dvorištu tada srušene Ferhadije džamije. Tijelo je prebačeno u Sarajevo i ukopan je u dvorištu Gazi Husrev-begove džamije u Sarajevu.

“Suživot je sudbina...”, 1993) Antirratno opredjeljenje *Glas Koncila* će potvrditi 1993. i 1994. godine tokom hrvatsko-bošnjačkog sukoba, zapravo sukoba Hrvatskog vijeća odbrane (HVO) i Armije Republike Bosne i Hercegovine (Armije RBiH), kada su se objavljivali i apeli katoličkih vjerskih autoriteta iz Bosne i Hercegovine. (“Suživot je naša...”, 1993; “Ubija se oružjem...”, 1994)

Kardinal Kuharić je pored apela za zaustavljanje rata u Bosni održavao saradnju s tadašnjim predsjednikom Mešihata Islamske zajednice u Hrvatskoj Ševko-ef. Omerbašićem, koji je u januaru 1994. godine učestvovao na ekumenskom programu u Zagrebačkoj katedrali na kojem se i obratio. (Miklenić, 1994) Kardinal Kuharić je primio reisul-ulemu Mustafa-ef. Cerića u oktobru 1995. godine (J. Š. 1994; “Kardinal Kuharić primio reisul-ulemu”, 1995), a u martu iste godine objavljen je i detaljan izvještaj o posjeti kardinala Vinka Puljića Banjoj Luci i susretu s muftijom banjalučkim Ibrahim-ef. Halilovićem. (Tomašević, 1995) Tokom ratnih godina objavljavani su tekstovi o važnosti međureligijske saradnje u okviru novonastalih okolnosti te o međureligijskom dijalogu i suživotu općenito. (“Kršćani i muslimani...”, 1992; Sabol, 1994; Mihalj; 1994; “Krvavi znak...”, 1994; “Priznajući razlike...”, 1994; “Kršćani i muslimani...”, 1994; Yammine, 1994)

O međureligijskom dijalogu nakon rata u Bosni i Hercegovini

Od 1995. godine, nakon rata u Bosni i Hercegovini (1992-1995), može se naći značajan broj tekstova o međureligijskoj saradnji i dijalogu, a koji se tiču muslimana i katolika. Među značajnijim događajima u Bosni i Hercegovini poslije rata koje *Glas Koncila* prati jeste dolazak pape Ivana Pavla II u Sarajevo

⁶ Značajan dio broja 16. iz 1997. godine posvećen je boravku pape Ivana Pavla II u Sarajevu.

1997. godine, čije je govore i poruke o religiji i međureligijskom dijalogu integralno prenio.⁶ Pored tekstova o međureligijskoj saradnji u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini te radu Međureligijskog vijeća BiH (“Zašto zaobilaze...”, 2000), na stranicama *Glasa Koncila* mogu se čitati tekstovi o saradnji i odnosima katoličkih i muslimanskih te drugih vjerskih zajednica u svijetu. Jedna od značajnijih konferencija kojoj se posvetila pažnja na stranicama *Glasa Koncila* jeste “Islam u suvremenome svijetu”. Konferencija s hiljadu učesnika je održana od 14. do 16. oktobra 2005. godine u Austriji u organizaciji austrijskog Ministarstva vanjskih poslova u saradnji s Austrijskim orijentalnim društvom Hammer-Purgstall. (Da. G., 2005)

O životu kršćana u muslimanskim zemljama govorilo se i na međunarodnom simpoziju u Leibnitzu, koji je održan od 11. do 15. jula 1994. godine o temi “Kršćani i muslimani: protivnici ili partneri.” Pored primjera teškog života kršćana u nekim zemljama u kojima je većinski muslimansko stanovništvo, zaključak je kako je suživot i dijalog između kršćana i muslimana u ovim zemljama moguć. (Kowal, 1994)

Kao koristan primjer međureligijskog dijaloga jeste projekt u vidu pastoralnih listića Francuske biskupske konferencije na kojima su se kršćani mogli upoznati s islamom. (Tenšek, 1999) Prilikom izgradnje Islamskog centra u Rijeci u hrvatskoj javnosti je bila aktuelna javna rasprava o izgradnji ovog centra te naročito o munari. *Glas Koncila* je komentirao ovu temu podržavši izgradnju uz opasku da je nesuvislo izgraditi munar, a zabraniti učenje ezana. (“Riječki minaret”, 1998)

Uvidom u tekstove o međureligijskom dijalogu, koji je jedan od važnih preporuka Drugog vatikanskog sabora, evidentno je kako je *Glas Koncila* artikulirao zvanične stavove Katoličke crkve i pokazao opredjeljenost muslimana ka ovom dijalogu i saradnji s crkvama i drugim vjerskim zajednicama. Pored tekstova koji opisuju

saradnju Katoličke crkve i vjerskih zajednica muslimana i njihovih autoriteta, međureligijski dijalog se promovirao i u brojnim drugim tekstovima različitih žanrova, bez obzira da li je taj tekst u potpunosti posvećen međureligijskom dijalogu ili sadrži dijelove kojima se naglašava njegova važnost.

Poštivanje principa međureligijskog dijaloga omogućava i objektivno predstavljanje zvaničnog učenja različitih vjerskih zajednica te u tom kontekstu, nakon uvida u tekstove o međureligijskom dijalogu u *Glasu Koncila*, čini se važnim analizirati na koji način se tretiraju islamske teološke teme.

Islamske teološke teme

Učenje islama na koncizan način predstavljeno je u specijalnom prilogu “Muslimani i kršćani”. (“Muslimani i kršćani...”, 2004) U prilogu, koji se skoro u potpunosti temelji na tekstu s internetske stranice Islamskog kulturnog centra u Rimu, objašnjeni su pojmovi: Allah, Muhammed, Kur’an, hadis, šerijat, islam, musliman itd. te na koji način je koncipirano islamsko učenje, s posebnim osvrtom na temelje muslimanskoga života, odnosno temeljne islamske obaveze: izgovor šehadeta, klanjanje namaza, davanje zekata, post i obavljanje hadža. Upozorilo se da je pogrešno koristiti termin muhamedanac, a predstavljeni su gradovi Mekka i Medina, razlike između sunija i šiija te različitost muslimana koji žive u Evropi kojih je sve više kao i njihov status u Francuskoj gdje su druga najbrojnija vjerska skupina.

Na pitanje o toleranciji islama prema drugim religijama odgovorilo se potvrdno, o čemu se govori i u Kur’anu, ali je uredništvo navelo da ne postoje čvrsti dokazi o navodima u tekstu sa spomenute internetske stranice da u zemljama s većinski muslimanskim stanovništvom postoje brojne nemuslimanske bogomolje. Razmatrajući kršćansko-muslimanski dijalog, prilog se poziva na

riječi i djela pape Ivana Pavla II koji je posjetio džamiju u Siriji gdje se molio na grobu Ivana Krstitelja, te predstavio i institucionalnu međureligijsku saradnju u Evropi. U dijelu priloga o međureligijskoj saradnji u Bosni i Hercegovini, naslovljenom "Potrebni su dijalog i međusobno uvažavanje", uredništvo je istaklo problem određenih muslimanskih ekstremista u Bosni i Hercegovini. Drukčije je ovim navodima pristupio prof. dr. Franjo Topić od kojeg je uzeta izjava. Topić je kazao da se u osudama može lahko biti jednostran i da zapravo politika dijeli ljude što negativno utječe na odnose katolika i muslimana. O dobrim odnosima katolika i muslimana u Hrvatskoj govorio je muftija zagrebački Ševko-ef. Omerbašić, a imam Zagrebačke džamije Mirza-ef. Mešić je dao izjavu o životu muslimanske omladine u Zagrebu i Hrvatskoj.

Posljednji dio priloga posvećen je fenomenu terorizma. Napravljena je paralela s terorističkim organizacijama u ostatku svijeta sa zaključkom da se terorističke grupe koje oblikuju neki muslimani "ne bore za interese islama kao vjere ili islamske zajednice nego za druge, najčešće političke, ciljeve." (I. M., 2004:19)

Islamsko učenje je objašnjeno i u prilogu posvećenom fenomenu smrti. Opisano je spuštanje Objave poslaniku Muhammedu, a.s., i poruka ili naredba koju je ostavio pred kraj života, a to jeste da se muslimani pridržavaju Kur'ana i njegove prakse – sunneta. Ukratko je opisana bit učenja islama i muslimanski pogled na život poslije smrti, te istaknuta važnost između djela i namjere. ("Islam – po djelima...", 2004)

U drugom specijalnom prilogu o čudima u religijskim tradicijama objašnjeno je kako muslimani vjeruju u istog Boga kao kršćani i Jevreji. (S. B., 2005) U tekstu je opisana važnost racionalizma u islamu pri dokazivanju vjerskih temelja što omogućava svakom pojedincu da prihvati i shvati islam kroz logičko zaključivanje. Iako postoje i

muslimanski teolozi koji smatraju da je čvrsto uvjerenje moguće samo uz razum te na taj način negiraju čuda, taj racionalistički pristup ne isključuje mudžize odnosno čuda kojima je Allah obdario odabrane poslanike preko kojih je slao Svoje poruke, čime se potvrđivala Božija objava. Riječ je o pojavama koja nadilaze prirodne zakonitosti, a nisu magija ili neka druga prevara. (S. B., 2005) U jednom od zvaničnih komentara *Glasa Koncila* naglasilo se da zajednička baština Abrahamove Objave i zajednička vjera u istoga pravoga Boga predstavljaju neporecivu vezu islama i kršćanstva. ("Islamsko-kršćanski dijalog", 1998)

Tokom sukoba HVO-a i Armije RBiH u komentaru na pismo jednog čitatelja o nastupu islamskih vjeroučitelja na državnoj televiziji Hrvatske, *Glas Koncila* je objasnio da vjeroučitelji ne propovijedaju nekog svog boga, nego "Boga jedinoga u okviru svoje specifične religiozne baštine". ("Tko je odgovoran", 1994:10) U odgovoru čitaocu kojem nije jasno zašto treba uvažavati i Muhammeda, a.s. promiče se pitanje koliko su kršćani doprinijeli oblikovanju Kur'ana, ali *Glas Koncila* objašnjava da su "muslimani zajedno sa Židovima i kršćanima baštini Objave koju je primio praotac Abraham te nema smisla to nijekati". ("Trebaju Crkva uvažavati", 2001:21) Ovi opisi zajedničkog korijena tri vjere mogu se pronaći i u drugim tekstovima različitih žanrova, kao što je tekst teologa Živka Kustića, koji se potpisivao kao Don Jure, u kojem se tretira gradnja džamije u Rijeci. (Jure, 1998) Katolički pogled na mješoviti brak tretiran je u odgovoru na pitanje o mogućnosti vjenčanja između kršćanina i muslimanke. U odgovoru se objašnjava da nema smetnji koje bi takav brak činile nevaljanim pred Božijim zakonom, ali se ne preporučuje iz više razloga koji su djelimično elaborirani. ("Vjenčati se...", 2005)

Suprotno od objektivnog odnosa uredništva prema islamu, objavljeni

su autorski tekstovi koji površno pristupaju učenju islama. Tako jedan autor smatra da bi trebalo određene ajete o kršćanima "odstraniti iz Kur'ana ili barem preinterpretirati". Iako postoje brojni autori, uključujući i islamske intelektualce u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, koji naglašavaju važnost poznavanja konteksta pri čitanju i tumačenju Kur'ana, što je zapravo jedan od uvjeta hermenautike i razumijevanja Kur'ana, ovaj autor nije istakao te uvjete. Prema njemu je nepojmljivo da Kur'an nemuslimane naziva nevjernicima, naročito što su nevjernici prema Kur'anu gori nego stoka. Autor je postavio pitanje da li se to odnosi i na kršćane, naročito današnje ili samo na one u vrijeme Muhammeda, a.s. te ako muslimani smatraju Božijim riječima zabranu da uzimaju za prijatelje kršćane i Jevreje mogu li oni uopšte voditi s kršćanima iskren dijalog. (Sabol, 2000) *Glas Koncila* je ranije ukazao na važnost poznavanja konteksta pri čitanju Kur'ana, objasnivši da islam ne mrzi kršćanstvo, Jevreje i druge nemuslimane, u odgovoru jednoj čitateljici koja je pročitala određene ajete u Kur'anu ne poznavajući kontekst ajeta. ("Zašto Crkva ne poučava...", 1998)

O važnosti konteksta pri čitanju Kur'ana pisao je i bivši predsjednik Mešihata Islamske zajednice u Hrvatskoj Ševko-ef. Omerbašić koji je 2002. godine reagirao na tekst u kojem je analizirao antiislamske stavove Tee Litice, kojoj je i uredništvo *Glasa Koncila* odgovorilo da su njeni navodi netačni, što je i obrazloženo, ali da objavljuje tekst kako bi se ispoštovala pluralnost mišljenja: "dodajemo i to kako se s Vašim netolerantnim i uvredljivim razmišljanjem ne slažemo: ni prema vjernicima muslimanima, niti prema proroku Muhammedu."⁷ Omerbašić

⁷ Komentar uredništva u sklopu teksta: Tea Litica, "I o muslimanima – u Kristovom duhu", *Glas Koncila*, br. 1, 6. januar 2002, str. 27.

se osvrnuo na Liticin stav da prema islamu, Kur'anu i Muhammedu, a.s., treba biti beskompromisan. Litica je u svom tekstu citirala i interpretirala ajete dajući im pogrešno značenje kao što je mržnja islama prema nemuslimanima koje treba islamizirati ili razvratnost i seksualno nasilje poslanika Muhammeda, a.s. Omerbašić je ukazao na greške u njenoj interpretaciji. Prvo je objasnio da se 54. ajet⁸ iz sure El-Maide tiče muslimana, a ne drugih, odnosno da će Allah zamijeniti muslimane drugim narodom ako ne budu vjerovali. Omerbašić je objasnio da u 89. ajetu⁹ sure En-Nisa Allah govori o opasnosti nevjernika, ali to nisu kršćani i Jevreji nego arapski pagani koji su ratovali protiv muslimana:

“Svevišnji Bog u tom ajetu pripovijeda muslimanima da će pagani prema njima biti blagi samo ako odbace islam i pridruže se njihovu paganstvu. Svemogućí savjetuje muslimanima da takve ne uzimaju za svoje zastupnike i predstavnike i da im mogu vjerovati jedino ako zajedno s njima u znak solidarnosti napuste Mekku (odu na hidžru). Ako to odbiju, muslimani su slobodni objaviti im rat i s njima prekinuti sve veze.” (Omerbašić, 2002:30)

Omerbašić je objasnio da Kur'an vjernicima naziva sve one koji vjeruju u jednog jedinog Boga: “Da je to tako, citirat ću 62. ajet sure El-Bekare: ‘Vjernici, židovi, kršćani i Sabejci, koji u Boga vjeruju i u Dan suda i čine dobra djela, njima slijedi nagrada Gospodareva. Oni se ne trebaju plašiti, niti žalostiti’”. (Omerbašić, 2002:30)

Kazao je da nema potrebe citirati ajete o Isusu i Mariji, poslanicima Davidu, Abrahamu, Mojsiju jer su poznati široj javnosti, ali ono što je istakao jeste pozitivan stav Kur'ana i prema nevjernicima što je suprotno stavu Litice koja smatra da muslimani na nemuslimane gledaju kao na nevjernike koje treba milom ili silom islamizirati: “Nju ne zanimaju kur'anski citati poput recimo ovog: ‘Da je Bog htio, sve bi na zemlji skupa vjerovalo, a zar ćeš ti (Muhammede) mrziti ljude sve dok ne budu vjernici’” (Omerbašić, 2002:30)

Omerbašić je pojasnio da se u 50. ajetu¹⁰ sure El-Ahzab govori o tome s kojim ženama se muslimani smiju vjenčati, a ne o pohoti poslanika Muhammeda, a.s. Na kraju je Omerbašić istakao da islam nije religija rata i sile, kako autorica navodi, te da su muslimani dužni voditi dijalog sa sljedbenicima nebeskih religija slijedom kur'anske zapovijedi, a ne na temelju zaključaka konferencija ili kongresa. Tekst je zaključio riječima kako razumije da autorica ne voli islam, ali “pisati neistine o njemu je mržnja, a mržnja je bolest, jer tako tvrdi kršćanski nauk o moralu”.

Pišući o međureligijskom dijalogu iz katoličke perspektive Tomislav Kovač smatra da je za dijalog jedna od glavnih prepreka neznanje o sebi i drugome što rezultira predrasudama prema drugome. Prema njemu dijalog treba sadržavati iskrenost koja ne bi smjela biti puki formalizam; dobronamjernost bez prozelitističkog stremljenja; ravnopravnost koja isključuje dominaciju; poštivanje različitosti bez relativizacije i

prihvatanje lične promjene, ali bez sinkretizma. (Kovač, 2023:22) Također, Hasanović ističe da cilj dijaloga nije ni evangelizacija niti islamizacija, već razumijevanje dijaloga kao komunikacije kultura, naroda i tradicija te kao jedini ispravan način upoznavanja i uklanjanja predrasuda jednih o drugima. (Hasanović, 2008:147) S ovim u vezi, iako je u periodu od 1991. do 2005. godine objavljen skroman broj tekstova koji se bave direktno određenim principima vjerovanja u islamu, *Glas Koncila* je u duhu međureligijskog dijaloga u ovim tekstovima predstavio na vjerodostojan način temeljna učenja islama. Nažalost, na stranicama *Glasa Koncila* moguće je pronaći i tekstove saradnika i pisma čitatelja o islamu koji su pokazali nezavidan nivo poznavanja islama, ali je uredništvo reagiralo ako bi se u pismima čitalaca vrijeđao islam i njegove vrijednosti.

Zaključak

Glas Koncila je u periodu od 1991. do 2005. godine artikulirao zvanične stavove Katoličke crkve o međureligijskom dijalogu i pokazao opredijeljenost muslimana ka međureligijskom dijalogu i saradnji s crkvama i drugim vjerskim zajednicama. Pored tekstova koji opisuju saradnju vjerskih autoriteta, međureligijski dijalog se promovira i u drugim tekstovima različitih žanrova, bez obzira da li je taj tekst u potpunosti posvećen međureligijskom dijalogu ili sadrži dijelove kojima se naglašava njegova važnost.

⁸ “O vjernici, ako neko od vas od vjere svoje otpadne – pa, Allah će, sigurno, mjesto njih dovesti ljude koje On voli i koji Njega vole, prema vjernicima ponizne, a prema nevjernicima ponosite; oni će se na Allahovu putu boriti i neće se ničijeg prijekora bojati. To je Allahov dar koji On daje kome hoće – a Allah je neizmerno dobar i zna sve.” Kur'an, El-Maide, 54. Prijevod Besima Korkuta.

⁹ “Oni bi jedva čekali da i vi budete nevjernici kao što su i oni nevjernici, pa da

budete jednaki. Zato ih ne prihvaćajte kao prijatelje dok se radi Allaha ne isele. A ako okrenu leđa, onda ih hvatajte i ubijajte gdje god ih nađete, i nijednog od njih kao prijatelja i pomagača ne prihvaćajte.” Kur'an, En-Nisa', 89. Prijevod Besima Korkuta.

¹⁰ “O Vjerovjesniče, Mi smo ti dozvolili da budu žene tvoje one kojima si dao vjenčane darove njihove, i one u vlasti tvojoj koje ti je Allah dao iz plijena, i kćeri amidže tvoga, i kćeri tetaka

tvojih po ocu, i kćeri daidže tvoga, i kćeri tetaka tvojih po materi koje su se s tobom iselile, i samo tebi, a ne ostalim vjernicima – ženu-vjernicu koja sebe pokloni Vjerovjesniku, ako se Vjerovjesnik hoće njome oženiti – da ti ne bi bilo teško. Mi znamo šta smo propisali vjernicima kada je riječ o ženama njihovim i o onima koje su u vlasništvu njihovu. – A Allah prašta i samilostan je.” Kur'an, El-Ahzab, 50. Prijevod Besima Korkuta

U tretiranom periodu u *Glasniku Koncila* nije objavljen nijedan tekst koji je svojim sadržajem predstavio islamsku teologiju u negativnom kontekstu, čime se potvrđuje

opredijeljenost ovog sedmičnika za promociju principa Drugog vaticanskog sabora kada je riječ o odnosu prema drugome, u ovom slučaju prema islamu i muslimanima.

Objektivan odnos uređivačke politike prema islamu i muslimanima ogleda se i u odgovorima uredništva čitaocima koji su svojim pitanjima pokazali nizak nivo informiranosti o islamu.

Literatura

- Ančić, Ante, Nediljko (2016). *Drugi vaticanski sabor*. Split: Crkva u svijetu.
- Blažević, Velimir, ur. (1998). *Katolička crkva i rat u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo; Franjevačka teologija Sarajevo i Svjetlo riječi.
- Bunić, Šagi Tomislav (1993). "Božji dar Crkvi u Hrvata", *Glas Koncila*, 32, 3.
- Hasanović, Aziz (2018). *Razumjeti islam*. Zagreb: Mešihat Islamske zajednice u Hrvatskoj.
- Kovač, Tomislav (2023). *O međureligijskom dijalogu iz katoličke perspektive*. Zagreb: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Relja, Renata (1998). *Analiza sadržaja vjerskog tiska u vremenskom razdoblju od 1991. do 1995. godine: Glasa Koncila, Kane i Veritasa*, magistarski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Perva, B. (1991). "Hapšenje reisul-uleme", *Preporod*, god. XXII, 19, 3.
- Gruhonjić, Asim (1991). "Zašto je hapšen reisul-ulema", *Preporod*, god. XXII, 19, 1.
- (1992). "Bosni i Hercegovini hitno je potrebna ljudska i Božja solidarnost", *Glas Koncila*, 25.
- Da. G. (2005). "Zašto su kršćani ugroženi u islamskim zemljama", *Glas Koncila*, 48, 7.
- Don Jure (1998). "Zar muslimani nemaju novaca", *Glas Koncila*, 35, 21.
- (1993). "Gorka bosanska istina", *Glas Koncila*, 26, 2.
- (2004). "Islam – po djelima u raj ili pakao", *Glas Koncila*, br. 46, 19.
- (1998). "Islamsko-kršćanski dijalog" *Glas Koncila*, 30, 2.
- I. M. (2004). "Terorizam i islam" u prilogu: "Muslimani i kršćani", *Glas Koncila*, 37, 19.
- (1992). "Jadan je narod koji u suzama i krvi gradi svoju sreću", *Glas Koncila*, 49, 3-4.
- J. Š. (1994). "Kardinal primio zamjenika reisul-uleme", *Glas Koncila*, 52, 9.
- (1995). "Kardinal Kuharić primio reisul-ulemu Cerića", *Glas Koncila*, 41, 1.
- (2002). Komentar uredništva u sklopu teksta: Tea Litica, "I o muslimanima – u Kristovom duhu", *Glas Koncila*, 1, 27.
- Kowal, Franjo (1994). "Kršćani i muslimani: protivnici ili partneri", *Glas Koncila*, 31, 4.
- Korkut, Besim (1998). *Kur'an s prevodom*. Medina Munevvera.
- (1992). "Kršćani i muslimani članovi iste ljudske obitelji", *Glas Koncila*, 14, 4.
- (1994). "Kršćani i muslimani: protivnici ili partneri", *Glas Koncila*, 31, 4.
- (1994). "Krvavi znak za Bosnu i Hercegovinu", *Glas Koncila*, 49, 2.
- (1994). "Krvavi znak za Bosnu i Hercegovinu", *Glas Koncila*, 49, 2.
- Litica, Tea (2002). "I o muslimanima – u Kristovom duhu", *Glas Koncila*, 1, 27.
- Mihalj, M. (1994). "Kad Židov, kršćanin i musliman žive kao braća", *Glas Koncila*, 35, 7.
- Miklenić, Ivan (1994). "Hitno obustaviti neprijateljstva", *Glas Koncila*, 22, 4-5.
- (2004). "Muslimani i kršćani", *Glas Koncila*, 37, 15-19.
- (2002). Omerbašić, Ševko "Jesu li islam i Kur'an i Muhammed onakvi kakvim ih časti prof. Tea Litica", *Glas Koncila*, 4, 30.
- (1992). "Politika želi ovaj rat pretvoriti u vjerski i etnički", *Glas Koncila*, 43, 3.
- (1994). "Priznajući razlike, priznajemo život", *Glas Koncila*, 33, 3.
- (1992). "Prihvaćen prijedlog patrijarha Pavla" (1992). *Glas Koncila*, br. 30, 26. juli, str. 1.
- (1991). "Protest za javnost", *Preporod*, XXI, 19, 2.
- (1991). "Pedeset Sarajlija kod reisul-uleme", *Preporod*, XXI, 19, 2.
- (1992). "Rat u Bosni i Hercegovini", *Glas Koncila*, 15, 4.
- (1992). "Rat mogu zaustaviti oni koji su ga htjeli", *Glas Koncila*, 49, 3.
- (1998). "Riječki minaret" *Glas Koncila*, 29, 2.
- Sabol, Josip (2000). "Dijalog između Katoličke crkve i islama: perspektive i poteškoće 2", *Glas Koncila*, 2, 8.
- Sabol, Josip (1994). "Suživot kršćana i nekršćana", *Glas Koncila*, 51, 5.
- S. B. (2005). "Čuda na putovima Boga i čovjeka", *Glas Koncila*, 20, 18.
- (1993). "Suživot je sudbina civiliziranih", *Glas Koncila*, 22, 2.
- (1993). "Suživot je naša zajednička sudbina", *Glas Koncila*, 22, 3.
- Tomašević, Ivo (1995). "Nismo nikom suzu prolili", *Glas Koncila*, 11, 9.
- Tenšek, Stanko (1999). "Islam u dvadeset lekcija", *Glas Koncila*, 36, 10.
- (1994). "Tko je odgovoran za zločine mudžehedina", *Glas Koncila*, 5, 10.
- (2001). "Treba Crkva uvažavati i Muhammeda" *Glas Koncila*, 7, 20.
- (1994). "Ubija se oružjem i glađu", *Glas Koncila*, br. 8, 1.
- (2005). "Vjenčati se ili ne vjenčati s muslimankom", *Glas Koncila*, 43, 33.
- (1991). "Vlada li anarhija", *Glas Koncila*, 41, 3.
- (1998). "Zašto Crkva ne poučava o drugim vjerama", *Glas Koncila*, 23, 14.
- (1993). "Zaustavite genocidni rat", *Glas Koncila*, 34, 3.
- (2000). "Zašto zaobilaze vjerske zajednice", *Glas Koncila*, 49, 16.
- Yammine, Walid (1994). "Muslimani i kršćani moraju zajedno živjeti: razgovor s maronitskim patrijarhom Sfeiom", *Glas Koncila*, 29, 5.

الموجز

عرض الإسلام في مجلة صوت المجمع (Glas Koncila) الكاثوليكية
الأسبوعية:

الحوار بين الأديان والمواضيع اللاهوتية الإسلامية

ألفدين سوباشيتش

تعد مجلة Glas Koncila الكاثوليكية الأسبوعية إحدى أهم وسائل الإعلام الدينية المطبوعة في كرواتيا وتتمتع بترات طويلة في الكلمة المطبوعة التي يعتني بها اللاهوتيين الكاثوليك أو موظفو الكنيسة الكاثوليكية في كرواتيا، السابقون والمعاصرون. إن عرض الإسلام في واحدة من أكثر وسائل الإعلام الدينية المطبوعة تأثيرا في كرواتيا يمكن أن يساهم في تكوين صورة إيجابية أو سلبية عن الإسلام وقيمه، مما قد يؤثر في جودة الحوار والتعايش بين المؤمنين والمجتمعات الدينية في كرواتيا وفي البوسنة والهرسك، والتي كانت تاريخيا موجهة نحو بعضها البعض. وأخذا في الحسبان لدور وسائل الإعلام في صياغة المواقف والتأثير في الرأي العام، فإن هذا المقال يقدم لمحة موجزة عن مضامين الحوار الديني بين الكنيسة الكاثوليكية في كرواتيا والمشيخة الإسلامية في البوسنة والهرسك، والمواضيع الأصولية الإسلامية المنشورة في مجلة Glas Koncila الكاثوليكية الأسبوعية بين عامي 1991 – 2005.

الكلمات الرئيسية: صوت المجمع (Glas Koncila)، الكنيسة الكاثوليكية، المجمع الفاتيكاني الثاني، الحوار بين الأديان، الطوائف الدينية.

Summary

PRESENTING ISLAM IN THE WEEKLY PAPER
GLAS KONCILIA: INTERRELIGIOUS DIALOGUE
AND ISLAMIC THEOLOGICAL TOPICS

Elvedin Subašić

Glas Koncila, a weekly newspaper, is one of the leading religious printed media in Croatia, with a long tradition, a heritage of the written word preserved, primarily by the catholic theologians, church ministers or former church ministers of the Catholic Church in Croatia. Presenting Islam in one of the most influential religious printed media in Croatia may contribute to creating a positive or negative image of Islam and its values, which, in turn, may have an impact on the quality of the dialogue and lives and coexistence of religious communities in both, Croatia and Bosnia and Herzegovina. Keeping in mind the role of the media in the formation of attitudes and its influence on public opinion, the article presents here a short review of the content of interreligious dialogue between the Catholic Church in Croatia and the Islamic Community in Bosnia and Herzegovina and also of Islamic theology topics articles published in the Catholic weekly paper *Glas Koncila* in the period from the year 1991 to the year 2005.

Keywords: Glas Koncila, Catholic Church, the Second Vatican Council, interreligious dialogue, religious communities